

УДК 338.43:332.14

Сава А.П.,
канд. екон. наук, с.н.с., докторант
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Sava A.P.,
cand.sc.(econ.), senior research fellow, doctoral candidate
NSC «Institute of Agrarian Economics»

EVOLUTION OF THEORETICAL KNOWLEDGE AND THEIR INFLUENCE ON RURAL DEVELOPMENT MANAGEMENT

Постановка проблеми. Різноманітність підходів до визначення сутності сільських територій, розглянутих у попередніх дослідженнях [17], їх структури, ендогенних та екзогенних зв'язків, можливих концептуальних варіантів розвитку спричинена об'єктивними та реальними умовами функціонування сучасного українського села, масштабами і специфікою його проблемних питань розвитку сільських територій нашої країни.

Вони пов'язані із відповідними процесами кардинальних політичних, економічних і соціальних перетворень, що продовжують відбуватися в Україні. На них впливають різноманітні чинники, зокрема, глобалізація, тенденції сучасного світової економіки, які знаменують її перехід до інформаційного суспільства, встановлення довгострокових цілей, використання новітніх технологій, поширення децентралізації, демократизації управлінських рішень тощо.

Все це визначає необхідність осмислення механізму управління територіальним розвитком, що лежить з основи найважливіших напрямів перетворень в Україні та формування ефективної соціально-економічної політики розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання теоретико-методологічного та організаційно-практичного забезпечення розвитку сільських територій, обґрунтування управління соціально-економічними процесами територіальних громад ґрунтовно висвітлили у своїх працях низка відомих економістів-аграріїв. Серед них можна виділити праці О.М. Бородині, О.Г. Булавки, І.В. Гончаренка, Ю.Е. Губені, М.І. Долішнього, О.В. Заставецької, В.К. Збарського, М.Ф. Кропивка, І.М. Куліша, А.В. Лісового [5], М.Й. Маліка, О.І. Павлова [8; 9], І.В. Прокопи, В.А. Пуліма, П.Т. Саблука [15; 16], В.В. Юрчишина [7] та ін.

Проте, у наукових дослідженнях ще залишаються недостатньо висвітленими питання застосування теоретичних підходів до обґрунтування розвитку сільських територій та визначення ролі процесу управління і регулювання в забезпеченні соціально-економічного становлення сільських територій України, що і обумовило необхідність проведення даного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити еволюцію економічних знань, концепцій та теорій щодо територіального розвитку та обґрунтувати формування національної системи управління розвитком сільських територій з врахуванням досвіду їх функціонування та регулювання у практиках різних країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки у національній економіці процес формування регіональної політики та механізми її реалізації здійснювались за двома напрямками – практичному та теоретичному.

На наш погляд, ці напрями є взаємоузгоджені і мають реалізовуватися послідовно: від теорії до практики, тобто фактичному виконанню процедурних дій політики мають передувати теоретичні обґрунтування формування наукової доктрини розвитку сільських територій.

Практичний досвід свідчить про недостатній рівень результативності програмних дій урядів, Президента та Верховної Ради України, а також недовість прогнозно-планових документів, концепцій та стратегій державної політики, спрямованих на розвиток сільських територій.

Тому з метою подальшого конструктивного розгляду питання соціально-економічного розвитку сільських територій необхідно здійснити наукове обґрунтування теорії їх розвитку в контексті формування ефективної системи управління ними та регуляторної політики держави.

Категоріальний апарат дослідження розвитку сільських територій має важливе значення, оскільки визначальним є керованість соціально-економічних процесів. Сучасне тлумачення розвитку потребує поглибленого вивчення категорії «управління», що має багато спільних рис із поняттям «регулювання».

Регулювання (від лат. *regulo* – впорядковувати, наводити порядок) як економічна категорія означає сукупність методів і засобів спрямованого впливу певного керівного чинника, суб'єкта на об'єкт (систему) з метою його стабілізації і розвитку згідно з планом [5].

Звичайно, будь-яка система має властивість до саморегулювання, а з іншого боку на її рівновагу впливає низка внутрішніх і зовнішніх чинників. Це призводить до необхідності застосування певного зовнішнього регулювання чи управління, оскільки самостійне регулювання не завжди можливе. Підґрунтям такого осмислення процесу економічного регулювання розвитку сільських територій базується на певному науково-теоретичному підґрунті, яке за час існування сучасного суспільства пройшло значний шлях еволюції.

Економічна наука сформувала таким чином множину теоретичних знань і теорій, що містять конструктивні пояснення закономірностей та принципів раціоналізації економічного простору, розвитку територій, міжтериторіальних взаємодій, розміщення видів діяльності та населення.

Зокрема, в історії економічної науки виділено окремі методологічні платформи, а саме: традиційні «просторові» теорії розвитку регіону, теорія «полюсів зростання» та «центрів розвитку», теорія територіально виробничого комплексу, сучасна теорія розвитку регіону в умовах активізації глобалізаційних процесів. Окрему групу складають теорії розміщення, які лягли в основу розробки моделей регіонального аграрного сектору з позиції продовольчої безпеки населення регіону, де використано класичні теорії (сільськогосподарська, промислова, теорія центральних місць, економічного ландшафту), розміщення регіональних ринків і просторова теорія ціни та ін. До іншої групи віднесено теорії розміщення соціалістичного періоду, до яких належать, зокрема, ступінчата модель територіальної організації господарства та розселення, яка системно втілювалася у практику господарювання в Україні протягом другої половини XX ст. [13].

У науковій літературі виділяють також теорії розвитку регіонів, в основі яких лежать макроекономічні моделі (Дж. М. Кейнса, Дж. Хікса, А. Хансена, П. Самуельсона, Ф. Модільяні, моделі В. Леонтьєва «затрати–випуск») тощо. Такий підхід традиційно ґрунтується на тому, що території, як доволі великі частини країни, мають наближені до тенденцій розвитку на макрорівні.

Слід виокремити також теорії міжрегіональних економічних відносин, які включають теорії міжнародної торгівлі та інтеграції, що базуються на теоретичних принципах спеціалізації регіонів, сформульованих у працях А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Хекшера, Б. Оліна та ін.

В рамках зазначених підходів міжрегіональні економічні зв'язки розглядаються через формування своєрідних систем взаємодіючих регіонів. Такий підхід доцільно застосувати і на прикладі національної економіки України, оскільки це теж система взаємодіючих територій, в тому числі сільських, а тому дослідження територіальних аграрних комплексів слід поєднувати з вивченням як національних, так і особливостей окремої території.

Розглядаючи згадані вище теорії територіальної чи регіональної економіки, можна помітити, що частково кожна з них є основою формування політики соціально-економічного розвитку сільських територій (табл. 1).

Таблиця 1

Еволюція теорій територіальної економіки та їх вплив на розвиток сільських територій

Назва теорії, фундатори	Вплив на соціально-економічний розвиток сільських територій
1	2
Теорія «полюсів росту», Ф. Перру, Ж. Р. Будвіль	Ідеї полюсів зростання можуть бути реалізовані при створенні вільних економічних зон, технополісів, технопарків в межах сільських територій
Теорія сільськогосподарського штандорта або розміщення, Й. Тюнен	Перший успішний досвід використання абстрактних математичних моделей в теорії просторової економіки. Має важливе методичне значення, визнане в сучасній економічній науці
Теорія промислового штандорта або розміщення промисловості, В. Лаунхардт, А. Вебер	
Теорія центральних місць, В. Кристаллер	Теорія центральних місць дозволяє сформулювати загальні висновки про доцільність розселення на території. Її можна розглядати як теорію, що дає еталон системи розселення і територіальної організації господарства
Теорія просторової організації господарства, А. Льюш	Розроблені принципи основи теорії просторової економічної рівноваги
Теорії абсолютних та порівняльних переваг, А. Сміт, Д. Рікардо	Сформовано теоретичні основи регіональної спеціалізації та міжрегіональної торгівлі. Міжнародна (міжрегіональна) торгівля розглядається як спосіб отримання вигоди для кожного учасника

продовження табл. 1

1	2
Теорії розвитку регіонів / теорії макроекономіки, Дж. М. Кейнс, Дж. Хікс, А. Хансен, Л. Клейна, П. Самуельсон, Ф. Модільяні	Запропонована ідея розглядати територію, що володіє послідовними тенденціями розвитку всієї національної економіки, ідентичним об'єктом управління на макро-, так і на мікрорівні
Теорія лібералізації міжрегіонального руху факторів виробництва, Е. Хекшер, Б. Олін	Обґрунтовано доцільність лібералізації не лише торгівлі, але і міжнародного (міжрегіонального) переміщення факторів виробництва
Теорія територіального виробничого комплексу, У. Ізард, А. Пробст	Адаптовано методи макроекономіки для досліджень міжрегіональних зв'язків, розроблено моделі просторової рівноваги, формування промислового комплексу. Доведено, що саме населення є регіоноутворюючим ядром і визначає його економічний, соціальний і культурний розвиток
Регіональні ринки та просторова теорія ціни	Розглянуто віддалені у просторі автономні регіональні ринки, між якими встановлено економічні зв'язки. Визначено, що вільна торгівля між регіонами може привести до вирівнювання факторів виробництва та сприятиме скороченню розриву їх рівнів розвитку
Радянська школа регіональної теорії	Розроблено ефективні системи планування розміщення виробничих сил і розроблено методи територіального розвитку
Сучасні теорії розвитку регіону, В. Барнс, Л. Ледебур та ін.	Територія досліджується як багатофункціональна та багатоаспектна система. Регіональна економічна політика повинна концентруватися на створенні сприятливих умов для інноваційного розвитку менш розвинутих територій, наприклад, у вигляді технополісів, технопарків тощо

Джерело: систематизовано на основі [1; 9; 12; 13; 18].

Ґрунтовне дослідження теоретичних засад розвитку сільських територій призвело у науковому сенсі до виділення підходів, які були сформовані на основі різного розуміння кінцевих соціально-економічних результатів їх розвитку. Як свідчить наукова література, виявлені підходи базуються на різних джерелах конвергенції або дивергенції розвитку територій.

Завдяки такому тлумаченню теорій, що пояснюють розвиток сільських територій, вченими виділяються декілька теоретичних підходів: неокласичний, кумулятивний та агломеративний [2].

Неокласичний підхід, який представлений такими вченими, як Р. Солоу, Т. Сван, Менк'ю-Ромер-Уейл, Р. Барро, Х. Сала-і-Мартін став основою для формування теорії конвергенції. Вона ґрунтується на методології теорій регіонального економічного зростання неокласичного напрямку в умовах розробки різноманітних моделей збіжностей. Однак дослідження показали, що дані моделі також легко можуть бути застосовані в межах однієї країни, оскільки, по-перше, розвиток різних територіальних утворень в рамках однієї країни можливо зіставити з відмінностями між країнами, а, по-друге, «фактори виробництва набагато менш мобільні на рівні країни, ніж на рівні регіонів однієї країни» [4, с.133].

Слід зауважити, що за цією теорією бідні території повинні розвиватися більш швидкими темпами, ніж багаті, що в довгостроковій перспективі забезпечить вирівнювання територіальних рівнів економічного розвитку. Однак, як вказує практика, розвиток сільських територій з такою абсолютною збіжністю мало ймовірна. Тому розроблені моделі, в яких використовується умовна збіжність, визначають, що кожна територія має свою траєкторію стійкого зростання, тобто знімається одна з обмежень моделі - про необхідність однакової норми заощаджень [6, с. 140-41]. За допомогою моделі конвергенції вирішується низка проблем збіжності, оскільки недостатній розвиток фізичного капіталу може компенсуватися людським капіталом і навпаки. Також можливо визначити швидкість конвергенції, і, як наслідок, часу подолання половини відстані, що відокремлює економіку території від її стійкого стану [6, с.151].

Економісти-неокласики також звертають увагу на ще одну особливість територіального розвитку. Йдеться про те, що зближення міжрегіональних відмінностей економічного розвитку здійснюється механізмом стихійного ринку, згідно з яким фактори виробництва переміщуються в ті регіони, де за них платять більше. Цей механізм ґрунтується на базових положеннях теорій порівняльних переваг Д. Рікардо, співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна, моделі вирівнювання цін на фактори виробництва Хекшера-Оліна-Самуельсона, а також – теорії конвергенції Солоу і Свана, Менк'ю-Ромер-Уейла, Барро, Сала-і-Мартін [2].

Відповідно до цих підходів, в умовах мобільності факторів виробництва капітал переміщується з високорозвинених територій у менш розвинені через низьку норму прибутковості щодо другої групи територій. Трудові ресурси, навпаки, переміщуються в високорозвинені райони, де рівень заробітної плати набагато вище, ніж у менш розвинених регіонах.

На наш погляд, такий підхід можна застосовувати до сучасного розвитку сільських територій з огляду на існуючий рівень переміщення трудових ресурсів сільського населення у більш розвинені території і не завжди сільські. Щодо переміщення капіталу, то таке твердження не зовсім підходить, оскільки прибутковість підприємництва (а воно, як правило, лише аграрне) у сільських територіях залежить від здатності капіталу принести бізнесу оптимальну норму прибутку в умовах ресурсного потенціалу території. І в менш розвинених територіях якість ресурсів стає визначальною у досягненні економічного зростання.

Найбільш яскравими представниками теорій кумулятивного підходу економічного розвитку є Г. Мюрдаль, А. Хрішман, Ф. Перру, Х. Річардсон, Дж. Фрідман, Т. Хегерstrand, Ж-Р. Будвіль, П. Потье, Х. Р. Ласуен, Х. Гірш. Основу цих моделей складають такі базові положення, як: виникнення центрів зростання та каналів його розповсюдження в просторовій економіці; утворення агломерацій і центральних місць; дифузія нововведень, розвиток периферійних територій; постійна віддача від масштабу; нерівномірне зростання в умовах вільної конкуренції [2].

Однією з найбільш відомих кумулятивних теорій виступає теорія «полюсів зростання». Вперше вона була висунута французьким економістом Ф. Перру. Відповідно до даної теорії зростання економіки країни в усіх регіонах не відбувається рівномірно, тобто з'являється в деяких точках або полюсах зростання, з мінливою інтенсивністю поширюється по різних каналах і з певним змінним ефектом - на всю економіку [3, с. 60]. Регіональне зростання не забезпечує зближення рівнів економічного розвитку територій, хоча можливе деяке вирівнювання шляхом каналів розподілу «ефектів збільшення».

Агломеративний підхід розглядає територіальний розвиток як процес перманентної зміни конвергентних та дивергентних тенденцій в залежності від сформованих умов. До переліку найбільш відомих вчених представників сучасних агломеративних теорій регіонального зростання відносяться: П. Кругман, М. Фуджіт, Т. Мор, Е. Венаблес, Д. Пуго, Дж. Харріс, А. Пред, Р. Фіані, Г. Мюрдаль, А. Хрішман, А. Гільберт, Дж. Гаглер, Дж. Еллісон, Е. Глейзер, Д. Девіс, Д. Вайнштайн [2].

Найбільш важливими серед сучасних теорій і моделей економічного розвитку є базові теорії нової економічної географії, нові моделі економічного зростання, теорії агломерації, центральних місць і випадкового зростання, заснованих на зростаючому ефекті від масштабу в умовах недосконалої конкуренції.

Окремі вчені пропонують звернути увагу на теорії циклів індустріального розвитку Й. Шумпетера та «довгих хвиль» М. Кондратьєва, згідно яких розвиток сільських територій можна розглянути як процес, що складається з двох стадій [8, 16]:

1. Відродження сільських територій – досягнення такого ступеня соціально-економічного розвитку, при якому доходи територій від використання її ресурсів і виробничих потужностей покриватимуть витрати, необхідні для забезпечення нормального рівня проживання сільських жителів.

2. Сталий розвиток сільських територій – стадія розширеного відтворення, тобто досягнення такого ступеня соціально-економічного розвитку сільських територій, при якому доходи від використання їх ресурсів і виробничих потужностей покриватимуть витрати, необхідні для подальшого соціально-економічного розвитку, та забезпечуватимуть вищий від нормативного рівень життя їх жителів і подальший розвиток села.

Оцінюючи еволюцію наукових підходів та теоретичних знань про категорію «сільські території», їхній економічний розвиток, можна стверджувати про формування сучасного тлумачення цих процесів.

Зокрема І. Полудень, основою розвитку сільської території визначає у вигляді діади «самоорганізація – хаос», тобто в окремих випадках сільські території є системою, що самоорганізовується (синергетичний ефект), а в інших – системою, що прагне хаосу, виводиться зі стану рівноваги і завдяки цьому переходить на інший стан (ентропійний ефект) [10].

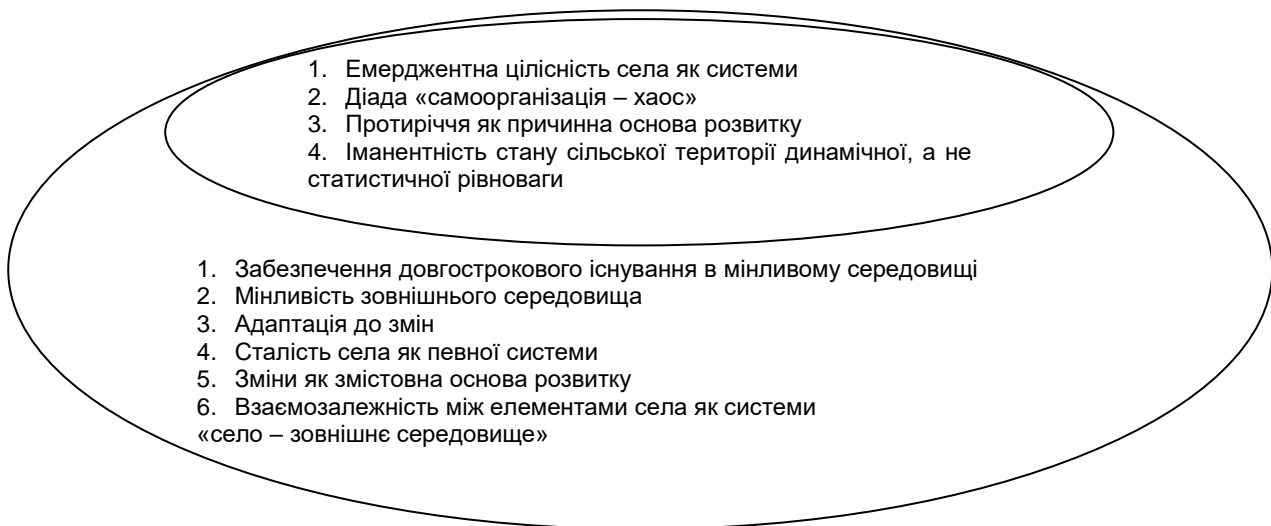
З огляду на це, вчені розглядають управління (регулювання) розвитком сільських територій у формі ґносеологічного поля, яке схематично зображене на рис. 1.

Запропонована логічна рамка ґносеологічного поля управління розвитком сільської території спирається на дві методологічні складові, які є основою для подальших досліджень, припущень та висновків. Дані складові – це ядро теорії розвитку сільських територій та захисний пояс. Елементи ядра незмінні, точніше, їхня зміна призводить до виникнення принципово нової теорії, а елементи захисного поясу уточнюють аксіоматичний базис теорії, їхня зміна не є критичною і тільки зумовлює модифікацію теоретичної бази відповідно до нових умов існування [10, с. 44].

Тому, враховуючи наукове надбання з даної проблематики та результати власних досліджень у попередніх підрозділах, сільські території слід розглядати у двох вимірах:

– традиційному: як складну, динамічну, комплексну природно-ресурсну, адміністративно-територіальну, соціально-демографічну, економіко-галузеву систему із наявною на ній сукупністю ресурсів, населенням, виробничих структур;

– інституційному: як організаційно-управлінську систему, через яку забезпечують здійснення економічної діяльності, функціонування соціальної сфери та екологічної діяльності.

Рис. 1. Гносеологічне поле управління розвитком сільської території

Джерело: [11].

У зв'язку з цим важливим питанням розвитку сільських територій є формування ефективної їх організації та управління ними.

На підставі визначеного категоріального апарату і теоретичних підходів, на наш погляд, слід виділити наступні передумови системи управління сільськими територіями:

- територіальні (місце розміщення, ресурсні умови розвитку, адміністративна і функціональна здатність розміщення діяльності);
- соціально-економічні (стратегія функціонування підприємництва, моделі розвитку сільських територій, їх самоорганізації);
- екологічні (екологічні параметри, екологічна безпека).

Загалом вони підпадають під парадигму комплексного розвитку сільських територій як першочергового завдання науковців, озвученого академіком П.Т. Саблуком [14, с. 8-9].

Серед них можна означити процес трансформації знань про сільські території як об'єкту організації та управління за допомогою комплексу показників. Окремі вчені визначили, що просторовими показниками є: чіткі межі, конфігурація, масштаби, розміщення, компактність, відкритість, геоморфологічні та ландшафтні особливості поверхні, що відіграють значну роль у їх функціонуванні [15, с. 3-10].

До групи соціально-економічних показників відносять наступні: людність сільських населених пунктів, демографічні і трудові характеристики сільського населення, наявність, розміщення та якість об'єктів соціальної інфраструктури, наявність та господарська активність підприємницьких структур.

До екологічних параметрів розвитку сільських територій можна віднести: стан агросфери (повітря, землі, води, лісів тощо), раціональність та ефективність природокористування, рівень забруднення природного середовища.

Вони в свою чергу є індикаторами певних закономірностей розвитку сільських територій. Їх можна охарактеризувати наступним чином: залежність від наявних ландшафтів та агроландшафтів; територіально-просторова детермінованість; традиційний характер видів діяльності, пріоритетність аграрного виробництва; переважання сезонної зайнятості населення.

На наш погляд, їх варто доповнити в частині розширення сприйняття сільських територій не лише як основи розміщення аграрного виробництва і відповідно необхідних для нього ресурсів (в т.ч. трудових), а середовища для системного розвитку підприємництва, особливо несільськогосподарського, якісного і всебічного забезпечення рівня життя людей, збереження природного середовища, а також джерелом та об'єктом впливу управління її розвитком.

Вказані закономірності, загалом, визначають принципи управління розвитком сільських територій: демократичного централізму, ієрархічної підпорядкованості в організації та управлінні, соціальної спрямованості, забезпечення конкурентоспроможності діяльності, раціонального природокористування та екологічної безпеки; дотримання світових стандартів якості продукції і життя.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений нами аналіз теоретичних засад дозволяє стверджувати, що розвиток сільських територій слід розглядати як матеріалізацію (практичне втілення) системних загальнодержавних, регіональних і безпосередньо місцевих заходів та практичних дій, підпорядкованих сучасним і стратегічним інтересам та потребам кожної конкретної сільської території, кожного, в тому числі найменшого, сільського поселення, кожної сільської виробничо-господарської структури, кожного сільського жителя [7, с. 10; 8, с. 10-46].

Загалом для сучасної наукової думки, що сформувалася в трансформаційний період, стосовно проблеми розвитку сільських територій в Україні характерні дві основні риси: перехід від галузевого

підходу до розуміння сутності та ознак територіального підходу розвитку; дослідження сільських територій як складного системного утворення, що виступає самостійним складним об'єктом процесу управління і регулювання. Це в свою чергу потребує подальших наукових досліджень методологічних основ розвитку сільських територій їх організації та управління.

Література

1. Бандур С.І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / Бандур С.І., Заяц Т.А., Терон І.В. – К. : РВПС України НАН України. – К. : ТОВ "Принт-Експрес", 2002. – 250 с.
2. Бобкова О. Ю. Державне регулювання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Бобкова Олександра Юріївна; Харківський національний економічний університет. – Харків, 2013. – 228 с.
3. Гугняк В.Я. Институциональная парадигма в политической экономии: На примере Франции / В.Я. Гугняк. – М. : Наука, 1999. – 174 с.
4. Кругман П. Пространство: последний рубеж / П. Кругман // Пространственная экономика. – 2005. – № 3. – С. 121-126.
5. Лісовий А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій : монографія / А.В. Лісовий. – К. : Дія, 2007. – 400 с.
6. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста (вклад человеческого капитала) / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – №9. – С. 126-145.
7. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10 (539). – С. 4–13.
8. Павлов О.І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління : монографія / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2008. – 208 с.
9. Павлов О.І. Модель сільського розвитку в Україні та її відповідність стандартам Європейського союзу / О.І. Павлов // Статистика України. – 2006. – № 3. – С. 97-100.
10. Полудень І. Сучасне село на шляху сталого економічного розвитку / І. Полудень // Вісник державної служби. – 2006. – № 4 – С. 43-45.
11. Притула Х.М. До питання про роль і місце сільських територій в сучасній економічній політиці держави / Х. М. Притула // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 37-45.
12. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. акад. НАН України Долішнього М.І. – К. : Наукова думка, 2003. – 503 с.
13. Руда Л.П. Сільські території у моделі розвитку аграрного сектору: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Л.П. Руда ; Вінницький національний технічний університет. – Вінниця, 2014. – 221 с.
14. Руденко Л. Г. Природно-ресурсний потенціал як чинник економічного зростання в Україні / Л.Г. Руденко, С.А. Лісовський // Український географічний журнал – 2001. – № 3. – С. 17-27.
15. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П. Т. Саблук. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2006. – 396 с.
16. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави : доп. на Сьомих річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 9-10 листоп. 2005 р. / П. Т. Саблук. – К. : УААН ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2005. – С. 18.
17. Сава А.П. Формування моделі розвитку сільських територій під впливом євроінтеграційних процесів / А.П. Сава // Інноваційна економіка. – 2017. – № 1 (67). – С. 28-35.
18. Фетисов Г.Г. Региональная экономика и управление: [учебник] / Фетисов Г.Г., Орешин В.П. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 416 с.

References

1. Bandur, S.I., Zayats, T.A., Teron, I.V. (2002), *Suchasna rehionalna sotsialno-ekonomichna polityka derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The current regional socio-economic policy: the theory, methodology, practice], monograph, TOV "Prynt-Ekspres", Kyiv, Ukraine, 250 p.
2. Bobkova, O.Yu. (2013), "State regulation of imbalances social and economic development of regions", dissertation Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine, 228 p.
3. Guhnyak, V.Ya. (1999), *Institutsionalnaya paradigma v politicheskoy ekonomii: na primere Frantsii* [Institutional paradigm in political economy: the example of France], monograph, Nauka, Moscow, Russia, 174 p.
4. Krugman, P. (2005), "Space: the final frontier", *Prostranstvennaya ekonomika*, no. 3, pp. 121-126.
5. Lisovyi, A.V. (2007), *Derzhavne rehuliuivannia rozvytku silskykh terytorii* [State regulation of rural development], monograph, Diya, Kyiv, Ukraine, 400 p.
6. Nureev, R. (2000), "Theories of development: new models of economic growth (the contribution of human capital)", *Voprosy ekonomiki*, no. 9, pp. 126-145.

7. Onyshchenko, O. and Yurchyshyn, V. (2006), "Rural development: fundamentals of methodology and organization", *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (539), pp. 4–13.
8. Pavlov, O.I. (2008), *Silskyi rozvytok v Ukraini: teoriia, praktyka, polityka, upravlinnia* [Rural Development in Ukraine: theory, practice, policy, management], monograph, Astroprynt, Odesa, Ukraine, 208 p.
9. Pavlov, O.I. (2006), "The model of rural development in Ukraine and its compliance with European Union", *Statystyka Ukrainy*, no. 3, pp. 97-100.
10. Poluden, I. (2006), "Modern country on the way to of sustainable economic development", *Visnyk derzhavnoi sluzhby*, no. 4, pp. 43-45.
11. Prytula, Kh.M. (2010), "On the question of role and place of rural areas in modern economic policy", *Rehionalna ekonomika*, no. 3, pp. 37-45.
12. Dolishnii, M.I. et. al (2003), *Rehionalna polityka ta mekhanizmy yii realizatsii* [Regional policy and its implementation mechanisms], monograph, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 503 p.
13. Ruda, L.P. (2014). "Rural areas in the model of development of agrarian sector", dissertation Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, Ukraine, 221 p.
14. Rudenko, L.H. and Lisovskyi, S.A. (2001), "Natural resource potential as a growth factor in Ukraine", *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, no. 3, pp. 17-27.
15. Sabluk, P.T. (2006), *Rozvytok zemelnykh vidnosyn v Ukraini* [The development of land relations in Ukraine], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 396 p.
16. Sabluk, P.T. (2005), "Rural development in the context of the economic stability of the state", *Somi richni zbory Vseukr. konhresu vchenykh ekonomistiv-ahramnykiv*, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, p. 18.
17. Sava, A.P. (2017), "Forming a model of rural development under influence of european integration processes", *Innovatsiina ekonomika*, no. 1(67), pp. 28-35.
18. Fetisov, G.G. and Oreshin, V.P. (2006), *Regionalnaya ekonomika i upravleniye* [Regional economy and management], textbook, INFRA-M, Moscow, Russia, 416 p.

Рецензент : д.е.н., доцент Державного економіко-технологічного університету транспорту В.Ю. Ільїн

УДК 368:63(313) (71)

Жмурко І.В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри «Обліку і фінансів»
ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

Zhmurko I.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor at the
department of accounting and finance
PIHE "Khmelnitskyi Economical University"

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL INSURANCE

Постановка проблеми. Сільськогосподарське страхування в аграрному секторі є одним із пріоритетних напрямів реалізації політики держави щодо стабілізації сільськогосподарського виробництва та доходів сільськогосподарських виробників. Розвиток успішного функціонування сільського господарства в державі значною мірою залежить від страхування різноманітних ризиків при вирощуванні сільськогосподарських культур. При цьому, агрострахування є головним інструментом управління ризиками з метою зменшення негативного впливу погоди та природних ризиків. Натомість, удосконалення функціонування ринку сільськогосподарського страхування спрямовуватиме допомогу для сільгоспвиробників, стимулюватиме аграріїв до запровадження більш досконаліх виробничих процесів та відіграватиме ключову роль для підвищення економічної стабільності в цілому.